

Berrikuntza sozial sistemikoa: Eusko Ikaskuntzaren GizarteLab esperientzia

Javier Castro-Spila

SOCINNOVA gizarte berrikuntzako aholkulari sareko ikertzailea

Auxkin Galarraga Ezponda

Eusko Ikaskuntzako GizarteLab proiektuaren zuzendari zientifikoa eta UPV/EHUko Soziologia eta Gizarte Langintza Saileko irakaslea

Koro Muro Arriet

Eusko Ikaskuntzako gizarte berrikuntzako proiektuen arduraduna

Eusko Ikaskuntzak Gipuzkoako Foru Aldundiaren babesarekin diseinatu eta garatu duen GizarteLab gizarte berrikuntzako laborategia aurkeztea eta testuinguruan jartzea da artikulu honen helburua. GizarteLab gizarte berrikuntzako azpiegitura bat da, Euskal Herriko udalerriei trantsizio demografiko eta ekologikoko prozesuetan laguntzea helburu duena, herritarrak eta politika kudeatzaileak lotuz.

Artikulu honetan, programaren oinarri teorikoak laburbilduko ditugu, testuinguratze gisa, eta programaren ezaguri nagusiak eta aplikatzeko moduak deskribatuko ditugu. Amaitzeko, GizarteLabek trantsizio demografiko eta ekologikoaren erronka nagusiei buruzko ikuspegi sistemikoa

txertatzeko eta garatzeko moduari buruzko gogoeta batzuk egingo ditugu.

GizarteLaben kontzeptu oinarriak: gizarte berrikuntza sistemikoa eta trantsizioen kudeaketa

GizarteLab ekimena toki eta udal mailan esku hartzeko eta laguntzeko laborategi bat da, gizarte berrikuntzaren eta trantsizioen kudeaketaren ikuspegi teorikoen arabera bideratua. Jarraian, GizarteLaben elementu nagusiak deskribatuko ditugu.

Gizarte berrikuntza sistemikoa

Izaera sistemikoa duten eta makro, meso eta mikro mailetan agertzen diren arazoak konpontzera bideratzen da gizarte berrikuntza, hala nola gizarte bazterketa, diskriminazioa, klima aldaketa, zerbitzu publikoen garapen maila, energia krisia edo biztanleriaren zahartzea (Martínez-Celorrio 2017).

Arazo konplexu, sistemiko eta mardulak konpontzea (Jones 2014, Mumford *et al.* 2000, Coyne 2005) lan konplexua da, ziurgabetasun eta aurreikusteko ezintasun maila handia duena (Gurrutxaga eta Galarraga 2019), eta hori erronka garrantzitsua da berrikuntza sozialentzat. Konplexutasunari aurre egiteko, gizarte berrikuntzek mikro mailan jarduten dute, eta soluzio partzial eta inkrementalak eskaintzen dituzte. Soluzio horiek ez dute izaera sistemikorik, baizik eta mikroberrikuntza sozialen forma hartzen dute (Castro-Spila eta Unceta 2015), hau da, maila mikrosozialean jarduten duten eta intentsitate txikiko inpaktuak dituzten erakundeek (enpresak, GKEak, unibertsitateak eta administrazio publikoak) bultzatutako produktu, metodo eta/edo zerbitzuak, talde kaltebera espezifikotara mugatuak.

Hala ere, berrikuntza mikrosozialek beren eragina bultzatuz dezaizkete, berrikuntza sozialeko nitxo bihurtzen baitira (Witkamp *et al.* 2011), eta horiek, epe luzera, arazo sozial baten azpiko

baldintzak eralda ditzakete (berrikuntza sozial eraldatzailea). Berrikuntza sozialeko nitxoek eragina izan dezaten, berrikuntza sozialen transferentzia hedakorreko sistemak behar ditzute (Castro-Spila eta Alonso-González 2021), hau da, zabal-kunderako eta erreplikaziorako mekanismoak, berrikuntza sozial bat edo batzuk konponbide estandarizatu bihurtu arte (Castro-Spila *et al.* 2016), aldaketa instituzional progresiboak sustatuz (Hochgerner 2012).

Berrikuntza sozialak aldaketa sistemikoko prozesu gisa egituratzeko, irtenbide adimendunak esploratzera eta ustiatzera (Avelino eta Wittmayer 2018) eta dinamika instituzionaletan integratzera bideratutako azpiegiturak garatu behar dira, askotariko gizarte eragileen ahal-duntzea posible egingo luketenak, alegia (Avelino *et al.* 2019).

GizarteLab, ikuspegi horretatik, gizarte berrikuntza kolaboratiboak diseinatzeko azpiegitura bat da, herritarrak tokiko politika publikoen kudeatzaileekin lotzen dituena, gizarte berrikuntzak hedatzeko eta instituzionalizatzeko.

GizarteLab ekimena toki eta udal mailan esku hartzeko eta laguntzeko laborategi bat da, gizarte berrikuntzaren eta trantsizioaren kudeaketaren ikuspegi teorikoen arabera bideratua

Aldaketaren gobernantza: trantsizioen kudeaketa

GizarteLab trantsizioak kudeatzeko eredian oinarritzen da. Eredu horrek elkarlaneko gobernantza estrategia sustatzen du, trantsizioa hainbat mailatako (mikro-meso-makro) ikaskuntza eta esperimentazio sistema gisa kontzeptualizatzen duena, erregimen jasangarrietarako trantsizioa bultzatu, erraztu eta gidatzeko (Kemp *et al.* 2007, Loorbach 2010, Nill eta Kemp 2009, Raven *et al.* 2010).

Dagokigun kasuan, trantsizioen kudeaketa lau prozesuren inguruan egituratzen da:

A) Trantsizio erronkak (lurralde ahultasunak)

Trantsizio erronkak lurralde ahultasunen arabera aztertzen dira (sozialak, teknologikoak, instituzionalak, ekonomikoak eta kulturalak). Kalteberatasuna pertsona/lurralde/ekosistema talde batek hainbat mehatxurekiko (ekonomikoak, sozialak, instituzionalak, ingurumenekoak) duen espesizio mailaren eta mehatxu horiei aurre egiteko gaitasunaren arteko erlazioari dagokio (Castro-Spila *et al.* 2016, Cutter *et al.* 2003, Smit eta Wandel 2006). Ebaluazio dinamikoa da, eta, erronka sozialak diagnostikatzera ez ezik, trantsizioaren oztupoak ebaluatzera ere bideratuta dago. Horregatik, ebaluazioa etorkizuneko agertokiaren ikuspegitik egiten da, eta ez egungo diagnostikoen ikuspegitik.

B) Proiektu esperimentalak (esperimentazio bidezko ikaskuntza)

Proiektu esperimentalak apustu erradikalak dira, trantsizioa errazten edo bultzatzen duten ideia eta esperientzia berrien testetan oinarritutako ebidentzia sortzea bilatzen dutenak. Esperimentazio nitxoaren kudeaketa estrategikoa da, proiektu esperimentaletan ardaztua (prototipo parte hartzailea, esperimentazio paraleloa, saiakuntza eta errorea). Proiektu erradikal bat ez du bere ideien erradikalitasunak definitzen, trantsizioarekiko inpaktu kate bat bultzatzeko gaitasunak baizik (kate laburrak eta luzeak). Inpaktu kateak beti iradokitzen du konektibitate maila bat esperimentazioaren, eskalatzearen eta politikak sortzearen artean (Addari eta Lipparini 2017), berrikuntzaren gizarte aurrerapen eta erantzukizunaren eremuan (RRI) oinarrituta (Owen *et al.* 2012).

C) Trantsizioko berrikuntzak (lurralde gaitasunak)

Proiektu esperimentalek trantsizioak (inpaktu katea) bultzatzeko gaitasuna dute, lurralde erregimenaren baldintzak eraldatzeko (erakundearen inertzia apurtzeko). Proiektu bakar batek ezin du prozesu hori egin, baizik eta beste batzuekin konektatzen da, elkarrekintzak sortzen ditu, berrikuntza

nitxo batean txertatzen da (esperimentazio nitxoak), non elkarrekintzak kudeatzen diren eta esperimentazioak eta horien emaitzak nahita konektatzen diren. Trantsizioak bultzatzean, finantzaketa independentearen ereduak saihesten dira, ausazko emaitzek inpaktuak sortuko dituztelakoan. Trantsizioen ereduari, nitxo esperimentalen kudeaketa bultzatzen da (Caniëls eta Romijn 2008), emaitzak klusterizatzeko eta lurraldean ikasteko ereduari oinarrituta.

D) Trantsizio politiken zuzendaritza (trantsizio agendak)

Trantsizio politikak funtsezko bi alderdiren inguruan egituratzen dira. Lehenengoa trantsiziorako aliantzei buruzkoa da (governantza). Maila eta eragile anitzeko gobernantza egiturazkoa da trantsizio prozesuetarako, eta horrek egungo baldintzen eta etorkizuneko agertokiaren inguruko akordioak dakartza. Bigarrena politika tresnei buruzkoa da (esperimentaziorako pizgarriak, ez berrikuntzarako pizgarriak), politika inkrementalak egituratzeko aukera ematen dutenak. Hori trantsizio agenden inguruan egituratzen da (ez dira berrikuntza agendekin nahastu behar).

Trantsizio gaitasunak: gaitasunen garapena

Ondoko taulan, trantsizio eskumenen matrizea ikus daiteke. Matrizeak konpetentzia mota desberdinen garapena adimen mota desberdinen garapenarekin lotzen du.

Trantsizio gaitasunen matrizea

	Adimen emozionala	Adimen prospektiba	Adimen komunikatiboa	Adimen formala
Gaitasun heuristikoa		x		x
Gaitasun esperimentalak		x	x	x
Gaitasun berritzaileak		x		x
Gaitasun erlazionalak	x		x	

Iturria: Javier Castro-Spila, Koro Muro eta Arantza Cuesta (2018): *GizarteLab: trantsizio gaitasunak*, 3. lan dokumentua, Gasteiz, Eusko Ikaskuntza, 1-23.

Gaitasunak honela definitzen dira:

- *Gaitasun heuristikoak*. Domeinu jakin bati buruzko arazoei eta balizko konponbideei buruzko informazioa eta ezagutza interpretatzeko trebetasunak dira, kausazko harremanak eta joerak egituratzeko. Gaitasun horiek aurreratzeko adimenarekin eta adimen formalarekin artikulatzen dira. Arazoaren eta konponbidearen arteko erlazioari buruzko lanak arazo baterako irtenbiderik onenak aukeratzea eskatzen du, eta horrek aurre hartzeko gaitasuna sortzen du (inpaktu katearen diseinua). Bestalde, konponbide bat garatzeko bide logikoaren definizioak adimen formala entrenatzen du (arazo batetik konponbide batera doazen prozesuak egituratzeaz arduratzen da). Prozesu horiek guztiak arazo bat egituratzen duten dimentsioei eta aldagaiei eta horien konponbideei buruzko interpretazio iraunkor eta kolektiboan ardatzen dira.
- *Gaitasun experimentalak*. Hipotesiak testatzeko (harreman kausalak identifikatzea) eta esperimentuak (teknikoak eta sozialak) garatzeko trebetasunak dira, hainbat motatako arazoei (zientifikoak, sozialak, instituzionalak) ebidentziak eta konponbideak ezartzea ahalbidetzen dutenak. Hainbat inpaktu motari (ekonomikoak, sozialak, instituzionalak) erantzun egokia ematen dieten prototipoen bidez arazo baten konponbidea probatzeko aukera ematen dute (mikro-meso-makro). Gaitasun horiek adimen aurreratzailearekin (inpaktu katea) eta adimen formalarekin (arazoaren eta konponbidearen arteko erlazio logikoak) artikulatzen dira. Horrez gain, gaitasun horiek komunikazio adimena garatzea eskatzen dute. Adimen hori gai da erabiltzaileentzat ulergarria den mezua bat egituratzeko eta lantaldeen barruan konponbideak elkarrekin ekoizteko.
- *Gaitasun berritzaileak*. Eredu parte hartzaileen bidez berrikuntzetako prototipo experimentalak kontzeptualizatzeko eta kodetzeko trebetasunak dira. Funtsezko gaitasunak dira negozio ereduetan (sozialak edo enpresakoak) edo

eredu instituzionaletan (politika publikoak) egituratutako berrikuntza prototipoak garatzeko/eskalatzeko, prototipoaren benetako bideragarritasuna bermatzen dutenak. Gaitasun horiek adimen formalarekin (berrikuntzaren logikaren diseinua eta ulermena erraztuz) eta adimen komunikatiboarekin artikulatzen dira; izan ere, soluzioek optimoak (onargarriak) izan behar dute xede biztanleriarentzat, eta horrek esan nahi du azken erabiltzaileak berrikuntzen diseinu prozesuan sartu behar direla.

- *Gaitasun erlazionalak*. Pertsona eta belaunaldi ezberdinen arteko lankidetzak harremanak egituratzeko trebetasunak dira, baita komunitateak eraikitzeko gaitasuna ere. Harremanetarako gaitasunak adimen emozionalarekin eta komunikazio adimenarekin lotuta daude. Bi adimen mota horien garapenak bermatzen du soluzioen prototipoak, berrikuntzak bezala, kolektiboak eta inklusiboak izango direla, eta arazoak/konponbideak erakunde eta erabiltzaileekin konektatuko direla. Gaitasun eta adimen horiek oso lotuta daude lidergo gaitasunarekin, hau da, emaitzak lortzeko taldeak gidatu eta kudeatzearekin.

GizarteLab esperientziaren ezaugarri nagusiak

Helburuak

GizarteLab gizarte berrikuntzako sare gisa egituratzen da, tokiko (udal) herritarren ahalduntzea sustatzen duena, elkarlaneko gobernantza prozesuen esparruan (instituzionala eta soziala) trantsizioak bultzatzeko. GizarteLab programaren helburu orokorra da trantsizio eskumenak garatzea herritarren hainbat profiletan, trantsizio demografikoaren eta trantsizio ekologikoaren eremuan politika publikoen tokiko agenda partekatua diseinatzen laguntzeko.

Bestalde, programaren helburu espezifikoaren artean, honako hauek aipa daitezke:

- i) Trantsizioko kompetentzien prestakuntza eredu bat ezartzea eta finkatzea (prestakuntza tailerrak), hainbat

esperientzia piloturen bidez trantsizio demografiko eta ekologikoei lotutako 50 pertsona inguruko talde bat ahalduntzeko.

- ii) Trantsizioa bi komunitate diseinatzea eta inplementatzea, herritarrek gidatutako tokiko ekintza pilotu horiek bultzatzeko.
- iii) Ebaluazio eredu bat garatzea eta ezartzea (kontzeptuak, tresnak eta adierazleak), GizarteLab programaren tokiko eta gizarteko eragina neurtzeko.
- iv) Komunikazio plan bat garatzea, GizarteLaben faseen emaitzak zabaltzeko.

Metodologia

GizarteLabek tokiko lurralde eskumenak (herritarrak, udalak eta erakundeak) garatu nahi ditu. Tokiko ahultasunen eba-

GizarteLabek tokiko lurralde eskumenak (herritarrak, udalak eta erakundeak) garatu nahi ditu. Tokiko ahultasunen ebaluazioa (hiria, herria...), soluzioen prototipoa eta esperientzien eskalatzea proposatzen ditu

luazioa (hiria, herria...), soluzioen prototipoa eta esperientzien eskalatzea proposatzen ditu. GizarteLaben bat egiten dute gizarte berrikuntzako ereduak + prototipo metodologia bizkorrek + berrikuntza gaitasunen garapenak eta harreman ebaluazioko metodologiek.

Proiektuak garrantzi berezia ematen dio trantsizio gaitasunen garapenari eta ekimen esperimentalen diseinuari, trantsizioen agenda herritarren ikuspegitik egituratzeko (zer

esperimentatu behar den Ongizateko Hirugarren Estaturako trantsizioa bultzatzeko).

Ekimena hiru lan fase nagusitan egituratzen da. Hasierako plangintza fasean, udalarekin batera definitzen dira bai erronka zehatza, bai laborategiko parte hartzaileak hautatzeko

irizpideak. Aldi berean, landu beharreko erronkari buruzko aurretiazko azterketa diagnostikoa egiten da, abian dauden ekimenak edo programak, zailtasun partikularrak eta tokiko berezitasunak kontuan hartuta.

Bigarren fasea trantsizio gaitasunetan gaitzeko tailerrak garatzen diren zentrala izango litzateke, demografikoak edo ekologikoak izan. Batez ere praktikoak diren lauzpabost saio egiten dira, eta esperientzia ikaskuntzari ematen zaio lehen-tasuna. Tailerretan hainbat teknika erabiltzen dira, hala nola Bizitza Mapak, Etorkizun Mapak, Enpatia Mapak, Pertsonak... Teknika horien helburua trantsizio sozial eta pertsonaleko prozesuei buruz hausnartzera gonbidatzea da, etorkizuneko zalantzei aurre egiteko beharrezkoak diren gaitasunak aztertzeke. Gainera, prototipatze azkarreko teknikak erabiliz, parte hartzaileek ekintza pilotu bat diseinatzen dute tokiko ekimen bat bultzatzeko. Modulu horretan, aurreko moduluetakoa esperientziak integratzen dira, eta ikaskuntza horiek ekintza pilotua diseinatzeko erabiltzen dira. Ekintza pilotuek epe laburrerako helburu bat dute: ekintza gauzagarriak eta ebaluagarriak, ikaskuntza komunitate batek sostenga ditzakeenak.

Hirugarren faseak ebaluazio eta sozializazio lanak barne hartuko lituzke. Ebaluazioari dagokionez, taldearen barne ebaluazioarako eta parte hartzaileen autoebaluazioarako tresnak ezartzen dira. Gainera, lorpen adierazleak kontuan hartzen dira, hala nola parte hartzaileen kopurua (segmentatua), sortutako ekimenen kopurua eta eskuratutako gaitasun maila. Bestalde, GizarteLab esperientziaren sozializazioa oso garrantzitsua da, bai parte hartzaileek bai erakunde antolatzaileak (udalak edo beste batek) espero dituzten itzulerak direlako, eta esperientzia eta horren ahalmenak behar bezala zabaltzea ahalbidetzen duelako, etorkizunean proiektua inplementatzen lagunduz.

Emaitzak

GizarteLab ekimen baten eragina hainbat mailatan har daiten kontuan: alde batetik, laborategian parte hartzen duen

norbanakoarengan duen eragina, ikuspegi teoriko berri bat ematen baitzaio eta bere etorkizun pertsonalerako funtsezkoak diren trantsizio konpetentziak eskuratzen edo indartzen baititu; bestetik, pertsona horiek sortutako komunitatea zuzenean interpelatzen eta ahalduz da, eta, beraz, subjektu aktibo eta trantsizio erronkei arrakastaz aurre egin nahi dieten ekimenen objektu bihurtzen da.

Beste inpaktu maila bat erakunde antolatzailean gertatzen da (udala edo beste bat); horrek, jakina, hobetu egiten du herritarrekiko harremana, eta hobetu egiten du herritarrekiko pertzepzioa, klase politikoarekiko desafekzioa eta elkarlaneko gobernantza bezalako alderdiak hobetzeko. Azken finean, GizarteLab herritarren eta erakunde publikoen arteko interfase bat da.

Eta, azken batean, epe ertainean, eragin zabalagoa gertatzen da tokiko gizartean bertan, laborategiko emaitzak eta esperientziak zabaltzen diren neurrian, bertan parte hartzen duten pertsonak baitira protagonistak.

Azken gogoetak

Eraldaketa sistemikoa izan da berrikuntza sozialeko ekimen, proiektu eta programek gehien aipatu izan duten helburuetako bat. Hala ere, onartu beharra dago gizarte berrikuntzaren planteamenduetatik martxan jarri izan diren ekimen askoren irismen gaitasuna eta eragina partziala eta mugatua bakarrik izan dela, nahiz eta eraldaketa soziala jomuga bezala izan (Gurrutxaga eta Galarraga 2022). Izan ere, egungo sistema ekonomiko eta sozialaren erreprodukzio gaitasuna oso indartsua da, nahiz eta ondorio suntsitzaileak dituen ikuspegi sozial, kultural edo ekologikotik. Horren aurrean, berrikuntza sozialeko programek ez dute beti behar adinako gaitasunik izan arazo sozial desberdinak sortzen dituzten kausa sakonetan jarduteko.

Kontraesan edo paradoxa horrek boterearen inguruko afera eztabaidaren erdigunean kokatzea eskatzen du. Izan

ere, aldaketa sozialen norabidea jasangarritasunaren bidetik eraman ahal izateko pribilegio egoerak gaindituko dituen lehentasun agenda berri bat diseinatzea suposatzen du, egungo botere banaketa desorekatuak deuseztatuz. Inplikaturako eragileen artean aldaketa sistemikoan eragiteko hasierako baliabide eta gaitasunen egungo arrakala erraldoiak ikusirik, zalantzarria da gizarte berrikuntzako ekimenek zenbateraino ahalbidetzen duten indarrean dauden botere harremanen erreproduktzioa, edo benetan autoritatearen banaketa berri bat sortzeko gai diren (Avelino 2021).

GizarteLab moduko esperientzia batek, beraz, aldaketa sistemikoaren baldintzak eta mugak zein diren eta non ageri diren sakon aztertu beharra du. Norabide horretan, historian zehar aldaketa sistemikoaren akuilu izan diren gizarte berrikuntzako hainbat kasu aztertu ondoren, eraldaketaren prozesuetan giltzarri diren zenbait patroi orokor identifikatu izan dira (McGowan *et al.* 2021):

- i) Gizarte sinesmen eta egiturei buruzko hasierako baldintza profetikoak egoteak aldaketa prozesuen bilakera baldintzatzen du, batez ere berdintasunerako joera bultzatzen duten gizarte erakundeak edo balioak.
- ii) Gizarte-berrikuntza prozesuek garapenerako denbora behar izaten dute, eta, beraz, norbanako edo talde zehatz baten esfortzu pertsonal edo irismen gaitasunetik harago joan behar dute.
- iii) Inguru edo egoera bakoitza partikularra da, eta, beraz, tokian tokiko baldintzak, gaitasunak eta indarrak erabakigarriak dira.
- iv) Jakintza arlo eta eremu desberdinetatik jasoak diren ideia, baliabide, errutina, teknologia edo gaitasunen konbinazioaren bitartez gauzatu ohi dira berrikuntza prozesu nabarmenenak.
- v) Gizarte berrikuntza prozesuen baitan paradoxa eta tentsioak etengabeak dira, batez ere talde desberdinen elkarkidetzaren bultzatzen denean eta kolaborazio egiturak bultzatu nahi izaten direnean.

- vi) Gatazka eta oposizioa gizarte berrikuntzen partaide garrantzitsuak dira. Horren aurrean, eragileek beren aliantzak, babes politikoak edo ekintza alternatiboen bilaketak aktiba ditzakete.
- vii) Aldaketa eta erabaki politiko ausartek esperimentaziorako eta garapenerako testuinguru iraunkor eta egokiak sor ditzakete.

Gauzak horrela, GizarteLab esperientzia aldaketa sistemioan eragiteko desiran oinarritua dago, berrikuntza sozialaren bitartez eta pausoz pauso, eremu lokaletik abiatuta, trantsizioak bultzatuko dituen hiritartasun ereduak eraikiz. Hori posible egin ahal izateko, esparru teorikoan identifikatu diren zenbait dimentsioren lanketa eta garapena jarri dira jomugan GizarteLab egitasmoa orain arte zabaldu den udalerrri desberdinetan (Legazpi, Laudio, Deba, Beasain, Arrasate eta Donostia):

- a) Diskurtso eraldatzaileen hedapena eta berariazko lanketa teoriko-kontzeptuala (Wittmayer *et al.* 2019). Garaiko trantsizio prozesuek tresna kontzeptual berriak garatzea eskatzen dute, eta GizarteLab tailerretan ikuspegi eta ekarpen teoriko-praktiko berrien garapen kolektiboa gauzatzen da.
- b) GizarteLab ekimenak hiritarren ahalduntzea bultzatzen du trantsizio gaitasunetan, besteak beste, trantsizio prozesuek errotuta ditugun sinesmen, errutina, balio edo ikuskera pertsonal eta kolektiboetan aldaketak eskatzen dituztelako (Fisk *et al.* 2019).
- c) Trantsizioen kudeaketarako gobernantza eredu berriak gauzatzea ezinbestekoa da, maila anitzeko elkarlanak posible egingo dituen eta deliberazio eta erabaki ahalmena eragile desberdinen artean banatuko duena (Mulgan 2019, Teasdale *et al.* 2020). GizarteLab esperientziak, zehazki, eragile instituzional, komunitario eta hiritarren arteko elkarkidetzak bultzatzen du, trantsizioen kudeaketa partekatua garatze aldera.

- d) Politika eta erabaki instituzional ausartak hartu behar dira bizi ditugun trantsizioen aurrean joko zelaiaren aldaketa gauzatu dadin (Hulgård eta Ferreira 2019). GizarteLab esperientziak udalerrri mailako arduradunen konpromisoa eta lidergoa eskatzen du.

Osagai horiek kontuan hartuta eta bizi ditugun trantsizioen abiadura azkarra ikusirik, GizarteLab esperientzia egitasmo bizi eta aldakor modura ulertu behar dugu aldi berean. Errealitate eta esperientzia lokal gehiagotara hurbiltzen den heinean indartuz eta garatuz joango den laborategia izango da. 📢

Bibliografia

- Addari, Filippo; Lipparini, Fiorenza (2017): *Visions and Trends of Social Innovation in Europe*, Luxenburgo, European Commission - Directorate-General for Research and Innovation.
- Avelino, Flor (2021): 'Theories of power and social change. Power contestation and their implications for research on social change and innovation', *Journal of Political Power* 14(3), 425-448.
- Avelino, Flor *et al.* (2019): 'Transformative social innovation and (dis)empowerment', *Technological Forecasting and Social Change* 145, 195-206.
- Avelino, Flor; Wittmayer, Julia M. (2018): 'Transformative social innovation and its multi-actor nature', in Jürgen Howaldt, Christoph Kaletka, Antonius Schröder eta Marthe Zirngiebl (argk.): *Atlas of Social Innovation. New Practices for a Better Future*, Dortmund, Sozialforschungsstelle - TU Dortmund University, 46-49.
- Caniëls, Marjolein C.J.; Romijn, Henny A. (2008): 'Strategic niche management: towards a policy tool for sustainable development', *Technology Analysis & Strategic Management* 20(2), 245-266.
- Castro-Spila, Javier; Alonso-González, David (2021): 'Social innovation patents', *Journal of Social Work Education & Practice* 6(2), 44-63.
- Castro-Spila, Javier; Luna, Álvaro; Unceta, Alfonso (2016): 'Social innovation regime. An exploratory framework to measure social innovation', in *SIMPACT Working Paper 1*, Gelsenkirchen, Institute for Work and Technology.

- Castro-Spila, Javier; Unceta, Alfonso (2015): 'Les modes d'innovation sociale et de gouvernance', in Juan Luis Klein, Anne Camus, Christian Jetté, Christine Champagne eta Matthieu Roy (zuzk.): *La transformation sociale par l'innovation sociale*, Quebec, Presses de l'Université du Québec, 91-102.
- Coyne, Richard (2005): 'Wicked problems revisited', *Design Studies* 26(1), 5-17.
- Cutter, Susan L.; Boruff, Bryan J.; Shirley, W. Lynn (2003): 'Social vulnerability to environmental hazards', *Social Science Quarterly* 84(2), 242-261.
- Edwards-Schachter, Mónica; Matthew L. Wallace (2017): "Shaken but not stirred": Sixty years of defining social innovation', *Technological Forecasting & Social Change* 119, 64-79.
- Fisk, Raymond; Fuessel, Angie; Laszlo, Christopher; Struebi, Patrick; Valera, Alessandro; Weiss, Carey (2019): 'Systemic social innovation: co-creating a future where humans and all life thrive', *Humanistic Management Journal* 4, 191-214.
- Gurrutxaga, Ander; Galarraga, Auxkin (2019): 'Recursos y dilemas de la innovación social: Un concepto problemático', *RES. Revista Española de Sociología* 28(3), 135-150.
- (2022): 'Controversies in social innovation research', *Innovation. The European Journal of Social Science Research* 35(2), 224-244.
- Hochgerner, J. (2012): 'New combinations of social practices in the Knowledge Society', in Hans-Werner Franz, Josef Hochgerner eta Jürgen Howaldt (argk.): *Challenge Social Innovation. Potentials for Business, Social Entrepreneurship, Welfare and Civil Society*, Heidelberg, Springer, 87-105.
- Hulgård, Lars; Ferreira, Silvia (2019): 'Social innovation and public policy', in Jürgen Howaldt, Christoph Kaletka, Antonius Schröder eta Marthe Zirngiebl (argk.): *Atlas of Social Innovation. 2nd Volume. A World of New Practices*, Munich, Oekom Verlag GmbH, 26-29.
- Jones, Peter H. (2014): 'Systemic design principles for complex social systems', in G. Metcalf (arg.): *Social Systems and Design*, Tokio, Springer, 91-128.
- Kemp, René; Loorbach, Derk; Rotmans, Jan (2007): 'Transition management as a model for managing processes of co-evolution towards sustainable development', *International Journal of Sustainable Development & World Ecology* 14(1), 78-91.
- Loorbach, Derk (2010): 'Transition management for sustainable development: a prescriptive, complexity-based governance framework', *Governance* 23(1), 161-183.
- Martínez Celorrio, Xavier (2017): 'La innovación social: orígenes, tendencias y ambivalencias', *Sistema. Revista de Ciencias Sociales* 241, 61-88.

- McGowan, Katharine *et al.* (2021): 'The importance of systems thinking and transformation for social innovation research: the evolution of an approach to social innovation', in Jürgen Howaldt, Christoph Kaletka eta Antonius Schröder (argk.): *A Research Agenda for Social Innovation*, Chentelham, Edward Elgar, 59-79.
- Montgomery, Tom (2016): 'Are social innovation paradigms incommensurable?', *Voluntas* 27, 1.979-2.000.
- Mulgan, Geoff (2019): *Social Innovation. How Societies Find the Power to Change*, Bristol, Policy Press.
- Mumford, Michael D.; Zaccaro, Stephen J.; Harding, Francis D.; Jacobs, Owen T.; Fleishman, Edwin (2000): 'Leadership skills for a changing world: Solving complex social problems', *The Leadership Quarterly* 11(1), 11-35.
- Nill, Jan; Kemp, René (2009): 'Evolutionary approaches for sustainable innovation policies: from niche to paradigm?', *Research Policy* 38(4), 668-680.
- Owen, Richard; Macnaghten, Phil; Stilgoe, Jack (2012): 'Responsible research and innovation: From science in society to science for society, with society', *Science and Public Policy* 39(6), 751-760.
- Raven, Rob; Van den Bosch, Suzanne; Weterings, Rob (2010): 'Transitions and strategic niche management: Towards a competence kit for practitioners', *International Journal of Technology Management* 51(1), 57-74.
- Smit, Barry; Wandel, Johanna (2006): 'Adaptation, adaptive capacity and vulnerability', *Global Environmental Change* 16(3), 282-292.
- Teasdale, Simon; Roy, Michael J.; Ziegler, Rafael; Mauksch, Stefanie; Dey, Pascal; Raufflet, Emmanuel B. (2020): 'Everyone a changemaker? Exploring the moral underpinnings of social innovation discourse through real utopias', *Journal of Social Entrepreneurship* 12(3), 417-437.
- Witkamp, Marten J.; Raven, Rob P. J. M.; Royakkers, Lambèr M. M. (2011): 'Strategic niche management of social innovations: The case of social entrepreneurship', *Technology Analysis & Strategic Management* 23(6), 667-681.
- Wittmayer, Julia M. *et al.* (2019): 'Narratives of change: How social innovation initiatives construct societal transformation', *Futures* 112, 1-12.